

УДК 811.161.1'373.7+81.373.612

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ЖІНОЧИХ ІМЕН НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Садова Г. Ю.

Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна

Стаття присвячена комплексному дослідженню фоносемантичних ознак власних імен за допомогою комп'ютерної програми ВААЛ шляхом співставлення отриманих у результаті комп'ютерного аналізу оцінок зі ступенем розповсюдженості імен у суспільстві.

Ключові слова: фоносемантичні ознаки, власне ім'я, звук.

Магія імені з давнини привертала увагу допитливих людей. Поступово склалося тверде переконання, що ім'я впливає на характер людини, допомагаючи її розвитку або, навпаки, гальмуючи його. Цей вплив складається з усвідомлюваного значення імені, а також з фоносемантичного компоненту.

Власні імена – це не тільки звичайні найменування конкретних осіб, у їх звучанні часто відчуваються особливе семантичне наповнення і виразне забарвлення. Як свідчать сучасні дослідження, у людській підсвідомості кожен мовний звук має певне значення, може впливати на її, спонукає до певних емоцій, тобто звуки здатні стимулювати ті чи інші асоціації.

Метою нашої статті є дослідження динаміки жіночих імен в аспекті фоносемантичного їх наповнення. Для її реалізації необхідно вирішити такі завдання: дослідити особливості фоносемантики власних імен; проаналізувати причини розповсюдженості імен у суспільстві; виявити специфіку жіночих антропонімів, найпопулярніших у ХХІ столітті.

Матеріалом дослідження стали жіночі імена, розповсюджені у Миколаївській області у першому десятиріччі ХХІ століття, що зафіксовано в актових книгах реєстрації народжень дітей міського відділу РАЦС Миколаївського міського управління юстиції.

Власні імена звернули на себе увагу ще давньоєгипетських, давньогрецьких та давньоримських вчених, проте ономастика як наука, що вивчає власні імена, отримала науковий статус лише у 30-х роках ХХ ст. [6, с. 88]. Останніми роками пріоритетним став фоносемантичний аспект дослідження власного імені, але явище фоносемантичного впливу на сьогодні висвітлене недостатньо повно.

Фоносемантика – нова прогресивна наука, що потребує систематизації, поглибленого вивчення та практичної перевірки різноманітних фоносемантичних гіпотез. Останнім часом до проблем фоносемантики звертається велика кількість дослідників, які в своїх роботах розглядають як загальні питання фонетичного значення, так і окремі його аспекти. Це теорія фоносемантичного поля (С. Міхальов), фоносемантичні властивості звуків у поетичній мові (Н. Красовська),

фоносемантична етимологізація (Т. Бузанова), емоційно-семантичні параметри фоносемантичної системи (Д. Романов), експресивно-стилістичні можливості фонетичної системи сучасної російської мови (Н. Старцева), прояв фоносемантичних особливостей звуків у різних функціональних стилях (С. Степанова), колірні й ознакова символіка звуків (С. Бондар, Л. Прокоф'єва), фоносемантичний аспект антонімії (О. Бурська).

Теорія фоносемантичного впливу детально викладена у працях С. Вороніна [1], Л. Дорожної [2], О. Журавльова [3], В. Кушнерик, О. Найдеш [4], Н. Львової [5] тощо і, більш того, реалізована у ряді комп'ютерних програм типу «ДІАТОН» [7], «ВААЛ» [8]. Завдяки цим програмам можна відстежувати інформацію, що є недоступною для свідомості та впливає на людину через сферу несвідомого. Вони здійснюють фоносемантичний аналіз слова або тексту за допомогою списку якостей (ознак), з якими асоціюється певне слово з визначенням ступеня асоціації. Програми дозволяють виявити фонетичне значення тексту – за 20-тьма шкалами, слова – за 25-тьма, частоти вживання звуків і відхилення цих частот від норми, параметри високих та низьких звуків тощо. Крім цього, за допомогою програм відбувається аналіз звуко-колірних асоціацій і визначення місця золотого перетину [7; 8].

«Психолінгвістична експертна система ВААЛ – 2000» (скорочено ВААЛ), робота над якою ведеться з 1992 року, дозволяє прогнозувати ефект неусвідомлюваного фоносемантичного впливу слів та текстів на масову аудиторію, аналізувати їх з погляду такої дії, скласти тексти із заданим вектором впливу, виявляти особистісно-психологічні якості авторів тексту, проводити поглиблений контент-аналіз тощо. Існує спрощена версія ВААЛ-міні – програма для проведення фоносемантичної експертизи слова або тексту, яку ми використовуємо у нашому дослідженні для визначення фоносемантики того чи іншого імені [8].

Аналіз актових книг реєстрації народжень міського відділу РАЦС Миколаївського міського управління юстиції дав підстави виділити три групи жіночих імен за ступенем розповсюдженості у період 2000-2010 рр. До першої групи ми віднесли найпопулярніші (імена, що входять до трійки лідерів кожного року у ХХІ столітті). Другу групу складають імена, які займають 4-20 місця у рейтингу. Третя група містить імена, вживаність яких приблизно 25 та менше разів. Перші дві групи складають словник постійно вживаних імен. Проаналізуємо їх.

Перед цим слід зазначити, що зростання чи спад популярності імен залежить від наступних факторів:

1) від суспільного розвитку: *Валентина (Терешикова), Людмила (Кучма), Раїса (Горбачова), Юлія (Тимошенко)*;

2) багато імен перекладено з російської мови способом транслітерації: *Альона, Алєся, Валєрія, Крістіна* тощо;

3) помітно впливають на вибір імені західна та східна культури: *Аріна, Елеонора, Ельвіра, Сабіна* та інші;

4) популярність імен змінюється від популярності серіалів: *Анастасія («Бідна Настя»), Катєрина, Кіра («Не родись красивою»), Роза/Розалія («Дика Роза»)*;

5) вагомим залишається також вплив радянської: *Владлена, Нінель, Октябрина, Сталіна* тощо;

б) сьогодні популярними є імена, утворені від ласкавих слів: *Зірка, Ласка, Принцеса* тощо;

7) помітний вплив відчувається з боку Біблії та релігій, наприклад *Марія, Магдалина* (вже існує як самостійне ім'я), *Євангеліна* та інші;

8) користуються популярністю імена або псевдоніми естрадних співаків: *Азіза, Ані (Лорак), Земфіра, Лоліта, Тіна (Кароль)* та інші;

9) внаслідок численних міграцій збільшилась кількість подвійних імен, що існують в різних зарубіжних країнах, зокрема у США: *Келлі Ірина, Крістіна Марі, Лаура Енн, Тетяна-Марія* тощо.

Отже, популярність імен нерозривно пов'язана із суспільством та змінами, що виникають у ньому. Але разом з цим, на нашу думку, істотними є фоносемантичні особливості імені.

Як показав проведений нами аналіз, першу за розповсюдженістю групу складають імена *Анастасія, Дар'я, Катерина, Марія, Софія*.

Найпопулярніше ім'я *Анастасія* не має виражених фоносемантичних характеристик. Похідні від нього імена – *Настуся, Настусенька* також мають нейтральне забарвлення. Але знаменитих людей з іменем *Анастасія* багато: балерина *Анастасія Волочкова*, тенісистки *Анастасія Мискіна* та *Анастасія Родіонова*, олімпійські чемпіонки *Анастасія Давидова* та *Анастасія Єрмакова*, акторка *Анастасія Заворотнюк*.

Друге за популярністю ім'я *Дар'я* справляє, за результатами програми ВААЛ, враження чогось швидкого, сильного, твердого. Похідні форми від цього імені зберігають ідентичні фоносемантичні характеристики: *Даринка* оцінюється ВААЛ як щось велике, швидке, холодне, сильне, тверде, *Даруся* – як щось тверде.

Наступні розповсюджені імена несуть такі ознаки: *Марія* охарактеризоване ВААЛ як щось швидке, холодне, сильне, темне, тверде. Розглянувши особливості зафіксованих похідних форм від цього імені, ми також виявили, що ім'я *Марійка* зберігає свої фоносемантичні властивості (щось швидке, холодне, сильне, темне, тверде), форма *Маруся* повторює ознаку чогось твердого, а ім'я *Маруня* здобуває нейтральності.

Ім'я *Софія*, що тричі зустрічалось у списках лідерства, несе у собі наступні якості: щось маленьке, тепле, слабке, у формі *Софійка* теж справляє враження чогось маленького, теплого, слабкого, м'якого.

Отже, фоносемантичні особливості найпопулярніших офіційно зареєстрованих імен та їх форм, що вживаються у побуті та у розмовному стилі мовлення, здебільшого співпадають.

Імена другої за популярністю групи досить часто вживаються у мові: *Анна, Аліна, Валерія, Єлизавета, Ірина, Карина, Катерина, Ксенія, Христина Соф'я*. Такі імена теж носять світові відомі особистості, але на відміну від першої групи, похідні форми від цих імен набувають зовсім інших фоносемантичних ознак.

Анна справляє враження чогось великого, швидкого, сильного, темного, твердого. Варіанти *Анаїт* – чогось великого, сильного, темного, твердого; *Аннушка* – швидкого, сильного, темного, твердого; *Аня* – теплого, світлого, м'якого; *Ганна* – великого, холодного, сильного, темного, твердого. *Аніта* – характеризується ВААЛ

як щось тепле; *Анетта* – має знаки чогось великого, сильного, темного, твердого; *Анні* – сприймається як щось тепле.

Розглянемо інші варіанти імен цієї групи, які зареєстровані як офіційні. *Катерина* охарактеризоване програмою ВААЛ як щось швидке, холодне, сильне, темне, тверде, але за зразком російської мови – *Єкатерина* набуває ознак чогось теплого і м'якого. При написанні *Єкатеріна* антропонім набуває наступних ознак: маленьке, тепле, слабке, світле, м'яке. Запозичена форма *Катрін* не має яскравих фоносемантичних ознак.

Як бачимо, фоносемантичні варіанти імені за зразком української та російської мов значно різняться. Так, ім'я *Софія*, що тричі входило до трійки лідерів за 2000-2010 рр. справляє враження чогось маленького, теплого, слабкого, м'якого. Такі самі характеристики має ім'я *Софья*. Але популярна форма *Соф'я* справляє враження чогось великого, холодного, сильного, твердого і темного.

Ім'я *Христина* охарактеризоване як щось велике, холодне, сильне, темне, тверде, а калька з російської мови *Крістіна* – як щось м'яке. *Карина* охарактеризоване ВААЛ як щось швидке, сильне, темне, тверде, але *Каріна* не несе яскравих фоносемантичних ознак. Нейтральне за своєю характеристикою ім'я *Ксенія* набуває ознаки чогось теплого при написанні і вимові за зразком російської мови – *Ксенія*.

Лише деякі антропоніми першої та другої груп зберігають спільні фоносемантичні характеристики в усіх формах. Так, ім'я *Єлизавета* програма ВААЛ характеризує як щось тепле, м'яке, варіанти *Єлисавета*, *Єлізавета* – також як тепле, м'яке. *Дар'я* за аналізом ВААЛ – щось швидке, сильне, тверде; *Дарина* – велике, швидке, холодне, сильне, тверде; *Даріна*, *Дарія*, *Дарья* несуть ознаки нейтральності; *Дар'яна* – охарактеризоване ВВАЛ як щось швидке, сильне, тверде.

Ірина не має яскравих фоносемантичних характеристик, є нейтральним. Його варіанти *Ірена*, *Ірен* також не виділяються певними фоносемантичними характеристиками. Але це ім'я носять: політичний діяч *Ірина Хакамада*, співачки *Ірина Алегрова*, *Ірина Салтикова*, *Ірина Білик*, фігуристки *Ірина Родніна*, *Ірина Слуцька*. Незважаючи на свою нейтральність, ім'я дуже популярне.

Висновки. Отже, як показує проаналізований матеріал, популярність жіночих власних імен обумовлена як соціальними, так і фоносемантичними факторами. Поряд з традиційними іменуваннями розповсюдженими є різноманітні їх варіанти. Це явище пов'язане, з одного боку, з тим, що у сучасних умовах набуває популярності офіційна фіксація пестливо-зменшувальних похідних форм імені, з іншого – впливом російської мови та відповідним бажанням батьків зберегти звучання імені у тому вигляді, в якому воно зустрічається у російській мові. Офіційно зареєстровані імена та похідні їх форми різняться фоносемантикою. Але найпопулярнішими залишаються ті, що мають спільні фоносемантичні характеристики в усіх варіантах та формах.

Проведений аналіз сприяє виявленню феномену фоносемантичного впливу, що на сьогодні досліджено недостатньо, та відкриває *перспективи* поглибленого вивчення інших власних імен у фоносемантичному аспекті.

Список літератури

1. Воронин С. В. Фоносемантические идеи в зарубежном языкознании / С. В. Воронин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1990. – 200 с.
2. Дорожная С. С. Тень содержания в звуке. Введение в русскую фоносемантику : [учебное пособие] / С. С. Дорожная. – Пермь : Принт, 2003. – 190 с.
3. Журавлев А. П. Звук и смысл. / А. П. Журавлев. – [2-е изд., испр. и доп.] – М. : Просвещение, 1991. – 160 с. – (Книга для внеклассного чтения учащих старших классов).
4. Кушнерик В. І. Фоносемантика та лексико-семантичні групи / В. І. Кушнерик, О. В. Найдеш // Матеріали І-ої Міжнародної наукової конференції «Мови європейського культурного ареалу: проблеми розвитку і взаємодії». – Київ: Вид-во Київського ун-ту, 1995. – С. 62-63.
5. Львова Н. Л. Вимірювання фонетичного значення тексту / Н. Л. Львова // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. – 2005. – Вип. 234. – С.38-46. (Серія «Германська філологія»).
6. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1973. – 187 с.
7. Програма ДІАТОН [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.diatone.ru>
8. Про систему ВААЛ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vaal.ru/prog/rukov.php>

Sadovaya A. Ю. Исследование динамики женских имен в начале XXI века // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2011. – Т.24 (63). – №2. Часть 1. – С.442-446.

Статья посвящена комплексному исследованию фоносемантических признаков собственных имен с помощью компьютерной программы ВААЛ путем сопоставления полученных в результате компьютерного анализа оценок со степенью распространенности имен в обществе.

Ключевые слова: *фоносемантические признаки, собственное имя, звук.*

Sadova A. Investigation of the dynamics of women's names in the beginning of the XXI century // Uchenye zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta im. V.I. Vernadskogo. Series «Filology. Social communicatio». – 2011. – V.24 (63). – №2. Part 1. – P.442-446.

The article is dedicated to the complex research of the phonosemantic attributes of the proper names. The research was conducted with help of the computer program VAAL by comparing the received estimates of the computer analyzes with the degree of spreading the proper names in the society

Key words: *phonosemantic attributes, proper name, sound.*

Поступила до редакції 02.03.2011 р.